Romuald Domański
Nadbużański Uniwersytet Ludowy w Husince

Elementy kreowania przestrzeni turystycznej w założeniach prawno-teoretycznych współczesnych uniwersytetów ludowych. Analiza wybranych statutów i literatury przedmiotu

Streszczenie

Kwestia związków działalności współczesnych uniwersytetów ludowych z kształtowaniem przestrzeni turystycznej nie była dotychczas podejmowana przez przedstawicieli świata nauki. Stosunkowo dynamiczny rozwój turystyki w czasach współczesnych wskazuje na potrzebę zbadania potencjalnego oddziaływania działalności edukacyjnej uniwersytetów ludowych na sferę turystyczną. Krótka analiza celów kilku najdłużej działających uniwersytetów wskazuje na istnienie takich związków zależnie od zasobów regionu w jakim zlokalizowany jest uniwersytet.

Słowa kluczowe: uniwersytet ludowy, przestrzeń turystyczna, dziedzictwo kulturowe

Summary

The issue of the relationship between the activities of contemporary folk high schools and the development of tourism space has not yet been drawn out by representatives of the science world. The relatively dynamic development of tourism in modern times indicates the need to study the potential impact of the educational activity of folk high schools on the tourism sphere. A brief analysis of the goals of some of the longest-operating high schools indicates the existence of such relationships depending on the resources of the region in which the high school is located.

Key words: folk high school, tourism space, cultural heritage

Wstęp

Uniwersytety ludowe stanowią specyficzny element struktury oświatowej w wielu krajach europejskich już od XIX wieku. Pomimo zachodzących zmian gospodarczych i społecznych, generujących zmiany potrzeb edukacyjnych, ich funkcjonowanie wydaje się być nadal w pełni uzasadnione. Współczesne uniwersytety ludowe realizują, bowiem zadania uzupełniające szkołę w procesie edukacji i wychowania, koncentrując się na wychowaniu demokratycznym i kształtowaniu postaw aktywnych w poszukiwaniu własnych, indywidualnych ścieżek rozwoju.

Ten różniący się od szkolnego stosunek do działalności oświatowej owocuje bardziej świadomym podejściem do samorozwoju i jakości funkcjonowania lokalnych wspólnot oraz reagowania na potrzeby otoczenia. W rezultacie, działalność funkcjonujących obecnie uniwersytetów ludowych stanowi połączenie oczekiwań i potrzeb miejscowej społeczności z wyzwaniami współczesności rzutującymi na jakość życia ogółu mieszkańców.

Mając na uwadze edukację w uniwersytetach ludowych w znacznym stopniu opartą na międzypokoleniowej transmisji wartości istotnych dla społeczności lokalnej, kluczowe w niej znaczenie odgrywa powiązanie działalności z lokalizacją uniwersytetu, a tym samym ze specyfiką społeczną i gospodarczą obszaru potencjalnego oddziaływania. Ze względu na coraz większą rolę turystyki w życiu współczesnego człowieka, istnieje prawdopodobieństwo korelacji działalności uniwersytetu ludowego z przestrzenią turystyczną w jego otoczeniu. Kwestia ta nie była dotychczas przedmiotem analizy ze strony środowisk naukowych, wobec czego autor podejmie próbę odpowiedzi na następujące pytanie: Czy współcześnie działające uniwersytety ludowe, interpretując własną misję w środowisku lokalnym, definiują takie cele swojej działalności, których realizacja może oddziaływać rozwojowo na przestrzeń turystyczną?

Celem uzyskania odpowiedzi na postawione pytanie, autor poddał analizie cele zawarte w statutach pięciu najdłużej działających

w powojennej Polsce uniwersytetów ludowych oraz podjął próbę powiązania wybranych celów z oddziaływaniem na przestrzeń turystyczną.

Geneza uniwersytetu ludowego

Idea uniwersytetu ludowego zrodziła się w Danii, w XIX wieku. Jej autorem był Mikołaj Fryderyk Seweryn Grundtvig – pastor, poeta, mitolog, historyk, polityk, nauczyciel ludu. Pierwsze przemyślenia na temat szkoły wyższej pojawiły się u Grundtviga w latach 1830. Znaczącą w nich rolę odegrały wizyty w Anglii i znajomość Clary Bolton, której filozofia życia wpłynęła w sposób istotny na poglądy Grundtviga na temat ludzkiego życia (Carlsen, Borga, 2017). Uświadomił on sobie, że życie ludzkie jest cennym darem, z którego sensu i treści należy korzystać.

Rozwiązania proponowane przez Grundtviga zawierały koncepcję uczelni, która mogłaby nauczyć lud zbiorowej odpowiedzialności, aby później lepiej służyć narodowi duńskiemu. Opierały się one na nauce w jednej klasie uczniów ze wszystkich środowisk. Poglądy pedagogiczne Grundtviga znacznie odbiegały od oczekiwań tamtych czasów. Widział on ówczesną szkołę jako szkołę z wolną formułą nauczania i bez egzaminu końcowego. Uczestnictwo w zajęciach miało być rezultatem w pełni świadomej decyzji ucznia. Relacje pomiędzy uczniami a nauczycielami miały mieć charakter bezpośredni i wspólnotowy. Istotną rolę odgrywał internat, gdzie budowane były pozaszkolne relacje uczeń-nauczyciel oparte na bezpośrednich rozmowach. Szkoła miała stanowić obraz ludu, komunikującego się ze sobą, wymieniającego się wzajemnie doświadczeniem życiowym. Odzwierciedla to doskonale nazwa szkoły: „szkoła dla obywateli". Grundtvig z premedytacją nie określił programu nauczania. Uznał, że uniwersytet ludowy powinien stanowić szkołę dla życia, którego – twierdził – nie da się z góry zaplanować. Dużą wagę przywiązywał jednakże do kwestii narodowych, języka ojczystego oraz tworzenia prawdziwego duńskiego ludu. Przynależność do wspólnoty wiązał ze znajomością

jej historii i kultury. Uważał, że rozumienie własnej kultury pozwala na lepsze zrozumienie i otwartość na inne kultury (Ank, 2017).

Pierwszy duński uniwersytet ludowy oparty na ideach Grundtviga ideach został założony w 1844 roku (Ank, 2017). Koncepcja Grundtviga stosunkowo szybko wzbudziła zainteresowanie w innych krajach skandynawskich. W 1864 roku został założony pierwszy uniwersytet w Norwegii, zaś cztery lata później, w roku 1868, otwarto pierwsze trzy uniwersytety w Szwecji, a w roku 1889 dwa pierwsze w Finlandii (Lövgren, Nordvall, 2017).

Uniwersytety ludowe w Polsce w XX i XXI wieku

Uznaje się, że w Polsce pierwsze uniwersytety ludowe stanowiły szkoły rolnicze powoływane na ziemiach Królestwa Polskiego w pierwszej dekadzie XX wieku: w Pszczelinie (1900), w Kruszynku (1903) i w Sokołówku, powołana w 1909 roku. Z racji ich lokalizacji na obszarze zaboru rosyjskiego obowiązywało je szereg ograniczeń, co nie w pełni pozwalało zastosować w nich idee Grundtviga, powszechne w placówkach skandynawskich (Błaszczak, 2017).

Po uzyskaniu niepodległości nastąpił rozwój uniwersytetów ludowych również w innych regionach Polski. I tak już w latach 1920 ksiądz Antoni Ludwiczak założył trzy uniwersytety ludowe: pierwszy w Dalkach koło Gniezna (1921), drugi w Zagórzu koło Wejherowa (1926), trzeci w Odolanowie koło Ostrowa Wielkopolskiego (1927).

Celem placówek było przygotowanie przyszłych działaczy do działalności na rzecz swoich środowisk i państwa polskiego. Ksiądz Antoni Ludwiczak zakładając trzy wymienione uniwersytety miał świadomość trudnej sytuacji mieszkańców niepodległej Polski, gdzie analfabetyzm sięgał 70%, zaś znaczna część osób uczących się wcześniej w szkołach zaborców nie ukształtowała w pełni świadomego patriotyzmu i przywiązania do kultury polskiej. Związany był z działalnością Towarzystwa Czytelni Ludowych, organizacji utworzonej w 1880 roku, celem krzewienia oświaty i kultury narodowej (Pierścieniak, 2012).

Słuchacze uniwersytetów rekrutowani byli przez organizacje patriotyczne działające na obszarze Polski i za granicą, m.in. Towarzystwo Czytelni Ludowych, Towarzystwo Macierzy Szkolnej, Towarzystwo Szkoły Ludowej i Związek Polaków w Niemczech. Podstawowym warunkiem było ukończenie 18 lat. Mieszkali w internacie. Zajęcia trwały cały dzień. Prowadzone były systemem dyskusyjnym. Program nauki obejmował język polski, historię Polski, literaturę, geografię, przyrodę gospodarczą, geometrię, rachunki, fizykę i chemię rolniczą, księgowość gospodarczą i religię. Były też pogadanki z astronomii, historii powszechnej, śpiew i gimnastyka. Na kursach żeńskich inicjowano dodatkowo roboty ręczne i ogrodnicze. Uniwersytety prowadziły również liczne koła zainteresowań oraz organizowały wycieczki krajowe i zagraniczne. Finansowano je z państwowych i prywatnych dotacji. Nauczycieli dobierano starannie pod kątem specyfiki programowo-metodycznej uniwersytetów. Oprócz należytego wykształcenia, musieli posiadać szczególne zdolności wychowawcze, a jednocześnie być gorliwymi patriotami.

W okresie międzywojennym powstało w Polsce 26 uniwersytetów ludowych. Posiadały one zróżnicowany charakter związany głównie z programami nauczania, wynikający z podejścia instytucji powołujących uniwersytet i finansujących jego działalność. Generalnie jednak zachowane zostały w nich kluczowe idee Grundtviga związane z kształtowaniem świadomych i odpowiedzialnych postaw obywatelskich.

Wśród osób szczególnie zaangażowanych w tworzenie i działalność uniwersytetów ludowych na obszarze niepodległej Polski należy wymienić małżeństwo Zofię i Ignacego Solarzy. Byli oni współtwórcami jednego z najbardziej znanych uniwersytetów ludowych, zlokalizowanego w Gaci Przeworskiej. Istotną rolę w tworzeniu i działalności tego uniwersytetu odegrały Koła Młodzieży Wiejskiej „Wici". Zajmowały się one m.in. rekrutacją młodzieży oraz finansowaniem nauki rekomendowanych przez siebie uczniów. Istotną rolę odegrało również Stronnictwo Ludowe uczestnicząc w zbiórkach pieniędzy na zakup ziemi i budowie budynku szkolnego. Pomimo stosunkowo krótkiego okresu działalności (1932-1939), Uniwersytet Ludowy w Gaci Przeworskiej

był przykładem mobilizacji ruchu ludowego na rzecz jedności ruchu chłopskiego.

W okresie po zakończeniu II wojny światowej, wraz z podległością sowiecką, działalność uniwersytetów zostaje sukcesywnie likwidowana lub profilowana w kierunku edukacji zawodowej. Ich liczba w latach pięćdziesiątych ogranicza się do kilku objętych opieką Związku Młodzieży Wiejskiej. Również w okresie transformacji ustrojowej oraz trzech dekadach gospodarki rynkowej, uniwersytety nie znalazły się na uprzywilejowanej pozycji jako podmioty prowadzące działalność oświatowo-kulturalną. Jedynie trzy uniwersytety posiadają nieprzerwaną kilkudziesięcioletnią historię sięgającą XX wieku. Są to: Uniwersytet Ludowy w Radawnicy utworzony w 1945 roku, Uniwersytet Ludowy Rzemiosł Artystycznych w Woli Sękowej, kontynuujący działania powołanego w 1959 roku uniwersytetu we Wzdowie i Kaszubski Uniwersytet Ludowy w Wieżycy zarejestrowany w 1982 roku. W 2002 roku został utworzony Uniwersytet Ludowy im. Jana Józefa Lipskiego w Teremiskach, w 2013 roku Nadbużański Uniwersytet Ludowy w Husince, w 2014 Ekologiczny Uniwersytet Ludowy w Grzybowie i w 2017 Zachodniopomorski Uniwersytet Ludowy w Mierzynie. Impulsem do tworzenia kolejnych uniwersytetów ludowych było przyjęcie dnia 18 czerwca 2020 roku przez Radę Ministrów Programu Rozwoju Uniwersytetów Ludowych na lata 2020-2030 w ramach Programu Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. Program ten nie definiuje uniwersytetów od strony programowej, co pozwala na elastyczne dostosowanie zakresu ich działalności do potrzeb mieszkańców i specyfiki kulturowej, społecznej i gospodarczej regionów w jakich funkcjonują.

Należy podkreślić, że cele i kierunki działania funkcjonujących w przeszłości i obecnie uniwersytetów ludowych uzależnione były i są od wymagań czasu, w którym funkcjonują i dominujących problemów społecznych odnoszących się szczególnie do miejsca funkcjonowania uniwersytetu (Wasilewska, Maliszewski, 2022). Wg J. Weinberga identyfikacja potrzeb edukacji dorosłych jest najszybciej odkrywana w miejscach, gdzie one powstają, czyli w małych regionach, w których ludzie mieszkają i pracują, budując społeczne relacje (Weiberg,

2003). Zmiany parametrów środowiska społecznego w perspektywie czasowej i konieczność dostosowywania się do tych zmian, spowodowały sukcesywną zmianę roli współczesnych uniwersytetów, zmianę środków wykorzystywanych w prowadzonej przez nie edukacji oraz wprowadzenie nowych form organizacyjnych w odniesieniu do tradycyjnej formuły uniwersytetów ludowych. Konstruowanie swoistych celów każdego uniwersytetu ludowego jest również odzwierciedleniem zamierzeń twórców misji danej placówki (Wasilewska, Maliszewski, 2022).

Kluczowe kierunki działalności współczesnych uniwersytetów ludowych w Polsce można pogrupować następująco:

- działalność oświatowa i kulturalna na poziomie lokalnym i regionalnym we współpracy ze szkołami, wyspecjalizowanymi jednostkami kultury i organizacjami pozarządowymi,
- kształcenie animatorów i organizatorów życia oświatowego i kulturalnego w środowiskach lokalnych,
- działalność na rzecz edukacji dla demokracji, samorządności i przedsiębiorczości gospodarczej. Kształcenie członków rad gminy i powiatu, sołtysów, pracowników urzędów gminnych i pracowników biur porad obywatelskich. Pełnienie roli ośrodków animacji gospodarczej na rzecz gmin i regionów. Wdrażanie programów reorientacji zawodowej w powiązaniu z zapotrzebowaniem rynku lokalnego i regionalnego na konkretne produkty i usługi,
- kształcenie rolników uzupełniające w dziedzinie rolnictwa i produkcji żywności, związane z wprowadzaniem nowych technologii i osiągnięć nauki oraz ekologii. Kształcenie kobiet wiejskich w zawodach umożliwiających łączenie roli gospodyni z pracą zarobkową,
- edukacja propagująca dbałość o dobrą kondycję fizyczną i psychiczną. Wdrażanie programów na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych,
- nauka języków obcych z uwzględnieniem potrzeb i uwarunkowań określonych środowisk,

– prowadzenie działalności wytwórczej, wystawienniczej i promocyjnej w zakresie rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej. Poradnictwo w zakresie wystroju wnętrz, zagospodarowania otoczenia obiektów mieszkalnych, obiektów użyteczności publicznej, terenów zielonych itp. (Juros, 2016).

Uwzględniając stosunkowo powszechnie występujące dzisiaj problemy i potrzeby jednostek i grup społecznych żyjących w środowiskach wiejskich i małych miast, wydaje się wskazane uzupełnić niniejszą propozycję o następujące kierunki działalności:

– kształcenie w zakresie ginących zawodów i rzemiosła artystycznego w oparciu o tradycje regionu,
– kształcenie w zakresie zapobiegania wykluczeniu cyfrowemu osób starszych, ubogich, niezaradnych i niepełnosprawnych,
– pełnienie roli ośrodka koordynacji i wsparcia lokalnych organizacji pozarządowych nie posiadających lokali i zaplecza technicznego.

Należy jednakże wyraźnie podkreślić, że wszystkie rodzaje podejmowanych działalności są podporządkowane kluczowemu zadaniu uniwersytetów ludowych, jakim jest edukacja na rzecz rozwoju osobistego ludzi i umiejętności wnoszenia przez nich wkładu w rozwój społeczny środowiska, w którym funkcjonują. Innymi słowy – każda forma aktywności podejmowanej w ramach działalności uniwersytetów ludowych ma na celu przede wszystkim wychowanie społeczno-moralne, ujmowane jako proces przygotowania młodzieży wiejskiej do pełnienia roli gospodarza swojej wsi, środowiska, regionu i ojczyzny, czyli łączenia dobra społecznego z dobrem jednostki ludzkiej (Błaszczak, 2017, s. 57).

Przestrzeń turystyczna w działalności współczesnych uniwersytetów ludowych w Polsce

Kształtowanie przestrzeni turystycznej jest procesem złożonym i odbywa się na wielu płaszczyznach. Wynika to z wielowymiarowego charakteru przestrzeni turystycznej jako fragmentu przestrzeni

geograficznej w połączeniu z aktywnością turystyczną człowieka. Jedna z częściej stosowanych definicji mówi o przestrzeni turystycznej jako składowej elementów przyrodniczych (środowisko naturalne), trwałych efektów działalności ludzkiej w tym środowisku (środowisko kulturowe i gospodarcze), a także środowiska człowieka w rozumieniu społecznym (Liszewski, 1995).

Niejednorodność przestrzeni turystycznej jest widoczna również w ujęciu funkcjonalno-ekonomicznym niemieckiego geografa Oppermanna (1993), który podzielił ją na dwie części: formalną – obejmującą wszystkie zinstytucjonalizowane elementy zagospodarowania turystycznego oraz przejawy działań na rzecz turystyki i nieformalną – obejmującą wszelkie działania i formy zagospodarowania niemające charakteru instytucjonalnego (Włodarczyk, 2007). Z kolei przestrzeń turystyczną traktować można jako podprzestrzeń ogólnej przestrzeni geograficznej, obejmującą zarówno elementy przyrodnicze, jak i społeczne, włączając w nie również przestrzeń percepcji. Autorzy traktują kompleksowo sferę działalności turystycznej jako zjawisko społeczne realizowane w określonym środowisku przyrodniczym i uważa, że takie właśnie całościowe ujęcie sfery działalności turystycznej odpowiada specyfice turystyki jako procesowi społecznemu realizowanemu w określonym środowisku przyrodniczym (Liszewski, Baczwarow, 1998).

Wg H. Guzik i B. Ostrowskiej (2013), strukturę przestrzeni turystycznej tworzą następujące elementy:

- dziedzictwo przyrodnicze, czyli budowa geologiczna, ukształtowanie terenu, wody, warunki klimatyczne oraz fauna i flora danego obszaru,
- elementy dziedzictwa kulturowego, czyli zasoby, które powstały w wyniku historycznej i współczesnej działalności człowieka, nieraz w bardzo odległej przeszłości. Mogą one mieć zarówno charakter materialny, na przykład zabytki architektury, muzea, jak i niematerialny, czyli tradycje, zwyczaje, obrzędy, czy imprezy kulturalne,
- elementy infrastruktury, czyli zagospodarowanie turystyczne danego obszaru,

– człowiek jako element organizujący przestrzeń turystyczną, a także nią zarządzający.

Kształtowanie funkcji turystycznych w przestrzeni geograficznej odbywa się przy udziale społeczności lokalnych, władz krajowych, regionalnych i lokalnych, turystów i przedsiębiorców turystycznych. Od poziomu i charakteru zaangażowania poszczególnych osób, grup i podmiotów zależy więc kształt tej przestrzeni wraz ze strukturą produktów turystycznych, będących składnikami tej przestrzeni. W rolę „aktorów" kształtujących przestrzeń turystyczną mogą wpisywać się też uniwersytety ludowe jako placówki edukacyjne odpowiadające na potrzeby i oczekiwania odbiorców oferty edukacyjnej, którymi są na ogół mieszkańcy regionu. Czy tak widzą rolę uniwersytetów twórcy i kreatorzy misji współcześnie działających placówek? Jeśli tak, to w jakim stopniu działalność współczesnych uniwersytetów ukierunkowana jest na kreowanie przestrzeni turystycznej w swoim otoczeniu? Celem uzyskania odpowiedzi na te pytania, autor przeanalizował treści statutów pięciu najstarszych, funkcjonujących współcześnie uniwersytetów ludowych, pod kątem zapisanych w nich takich celów działalności, których potencjalna realizacja oddziałuje rozwojowo na przestrzeń turystyczną.

I tak, w treści statutu Kaszubskiego Uniwersytetu Ludowego pośród celów wymieniona jest działalność służąca zachowaniu i przekazaniu kolejnym pokoleniom dziedzictwa kulturowego regionu, kultywowanie, rozwijanie i promowanie kultury regionalnej, dbałość o zachowanie naturalnych walorów środowiskowo-krajobrazowych regionu.

Z kolei statut Uniwersytetu Ludowego Rzemiosła Artystycznego w Woli Sękowej zawiera m.in. następujące zapisy dotyczące celów działalności: ochrona ginących rzemiosł i tradycji rękodzielniczych, edukacja młodzieży i dorosłych w zakresie rękodzieła artystycznego oraz w innych dziedzinach w systemie szkolnym i pozaszkolnym, promowanie kultury ludowej, animowanie, promowanie i wspieranie działań o charakterze artystycznym i rękodzielniczym.

Również statut Nadbużańskiego Uniwersytetu Ludowego w Husince zawiera m.in. następujące cele: edukacja dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie ginących zawodów i rzemiosła artystycznego oraz w innych dziedzinach w systemie szkolnym i pozaszkolnym, kultywowanie, rozwijanie i promowanie dziedzictwa kulturowego regionu, zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu i rozwój turystyki i rekreacji, podejmowanie i wspieranie inicjatyw społecznych służących rozwojowi kulturalnemu, społecznemu i gospodarczemu, rozwijanie współpracy międzynarodowej w obszarach kultury i rozbudzania świadomości międzykulturowej oraz ochrony dziedzictwa kulturowego.

Z kolei Zachodniopomorski Uniwersytet Ludowy posiada m.in. następujące zapisy w statucie: Działanie na rzecz rozwoju nauki, edukacji, oświaty, kultury, sztuki, w tym sztuki ludowej i rękodzielnictwa, aktywizacja dorosłych, a tym osób starszych i niepełnosprawnych, w zakresie sportu, rekreacji i turystyki.

Również Ekologiczny Uniwersytet Ludowy w Grzybowie w statucie odnosi się do przestrzeni turystycznej: działalności kulturalnej, pielęgnowania korzeni kulturowych połączonego z działaniem na rzecz dialogu, w szczególności pokazywania wartości wielokulturowego dziedzictwa Mazowsza.

Analizując powyższe zapisy zawarte w kluczowych dokumentach określających sposób działania poszczególnych uniwersytetów, widzimy, że dwa spośród pięciu uniwersytetów wymieniają wprost rozwój turystyki jako jeden z celów działalności. Ponadto w dwóch statutach, pośród celów, wymieniona jest edukacja w zakresie dawnych zawodów i rękodzieła artystycznego. Statuty wszystkich wymienionych uniwersytetów zawierają natomiast zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego, z czego trzy z nich nawiązują do ochrony tradycji regionu, w jakim są zlokalizowane.

Jak możemy stwierdzić, zapisy zawarte w statutach w bardzo zróżnicowanym stopniu uwzględniają cele działalności, których realizacja może oddziaływać kreatywnie na przestrzeń turystyczną. Jest to wynik myśli przewodniej twórców poszczególnych uniwersytetów

oraz lokalnych uwarunkowań miejsca lokalizacji placówek. Wyraźną przewagę nad pozostałymi, w zakresie różnorodności celów związanych z dziedzictwem kulturowym, posiadają statuty Kaszubskiego Uniwersytetu Ludowego i Nadbużańskiego Uniwersytetu Ludowego. Treści w nich zapisane stanowią klarowne odwzorowanie bogactwa zasobów kulturowych w regionach ich lokalizacji oraz przypisywanej tym zasobom istotnej roli w realizacji misji wymienionych uniwersytetów. Należy tutaj dodać, że edukacja i uzyskany w jej rezultacie odpowiednio wysoki stan wiedzy o materialnych i niematerialnych walorach kulturowych regionu stanowi punkt wyjścia do rozwoju turystyki kulturowej. Pobudza również aktywność w zakresie nowych koncepcji rozwoju turystyki kulturowej, motywując do tworzenia nowych produktów turystycznych i wzbogacając tym samym przestrzeń turystyczną. Społeczność lokalna o odpowiednio wysokim poziomie wiedzy o swoim regionie posiada niezbędną do podjęcia działań rozwojowych świadomość własnego dziedzictwa kulturowego i jego wartości oraz identyfikuje się z nim. Stosowna wiedza wykorzystana w praktyce powoduje zaś, że tworzone produkty turystyczne są zgodne z zasobami lokalnymi i oczekiwaniami turystów (Małek, 2003). Wytwory rzemiosła artystycznego i umiejętności rękodzielnicze mogą być składową oferty turystycznej regionu świadczącą o tożsamości i odrębności kulturowej jego mieszkańców (Kosmaczewska, 2009). Należy również podkreślić, że profesjonalna wiedza o regionie w połączeniu z właściwie zaplanowanym procesem interpretacyjnym pozwala poszerzać tradycyjne produkty turystyczne w wymiarze percepcyjnym, m.in. o subiektywne odkrywanie przestrzeni w oparciu o niepowtarzalny klimat danego miejsca, generujący niecodzienne doznania (Kowalczyk, 2011). Warunkiem zaś skutecznej realizacji sprzedaży usług turystycznych korzystających z zasobów kulturowych jest przygotowanie szczegółowych programów prezentacji i interpretacji dziedzictwa w zakresie treści i konstrukcji przekazu oraz doboru właściwych technik zależnie od przedmiotu interpretacji. Można więc stwierdzić, że wieloaspektowa edukacja ukierunkowana na poznanie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, prowadzi przede wszystkim do wzmocnienia więzi

ze swoją „małą ojczyzną", ale też stanowi podstawę do kreowania lokalnej przestrzeni turystycznej (Wyleżałek, 2012).

Wykonywanie działań z zakresu wieloaspektowo rozumianej edukacji regionalnej i ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego jest wymienione jako jedno z kluczowych zadań Uniwersytetu Ludowego Przyszłości, naszkicowanego w 2003 roku w rezultacie badań rozwoju idei uniwersytetów ludowych w oparciu o doświadczenia Danii, Niemiec, Polski i Szwecji (Maliszewski, 2003).

Podsumowanie

Analizując cele współczesnych uniwersytetów ludowych w Polsce należy podkreślić podtrzymanie tradycyjnych podstaw ideowych charakterystycznych w przeszłości dla tego typu placówek, takich jak: propagowanie pedagogiki gruntvigiańskiej, ukierunkowanie na wychowanie obywatelskie w duchu współpracy i odpowiedzialności grupowej, przygotowanie do samodzielnego, świadomego kreowania swojej przyszłości (Półturzycki, 1991). Cele te stanowią swoisty rdzeń działalności wszystkich współczesnych uniwersytetów ludowych. Pozostałe cele są zróżnicowane i odnoszą się zarówno do ogólnych wyzwań współczesności, jak również specyfiki i potrzeb mieszkańców regionów, w jakich są zlokalizowane poszczególne uniwersytety.

Cele mające odniesienie do kreowania przestrzeni turystycznej określone są najszerzej w tych uniwersytetach, które położone są w regionach o stosunkowo bogatych zasobach tradycyjnej kultury. Znajduje się pośród nich nauka ginących zawodów i rzemiosła artystycznego oparta na tradycjach regionu, promowanie kultury ludowej i dziedzictwa kulturowego regionu. W większości uniwersytetów potencjalne oddziaływanie na przestrzeń turystyczną występuje przede wszystkim w powiązaniu z edukacją regionalną i ochroną dziedzictwa kulturowego. Rozwój turystyki określony wprost jako jeden z celów działalności, występuje w statutach dwóch z pięciu analizowanych uniwersytetów. Można więc przyjąć, że pomimo dużego zróżnicowania celów działalności w poszczególnych uniwersytetach i różnej skali

powiązania tych celów z oddziaływaniem na przestrzeń turystyczną, budują one potencjał dla kształtowania przestrzeni turystycznej, szczególnie w segmencie turystyki kulturowej. Realizację celów odnoszących się do kreowania aktywności w dziedzinie turystyki podejmują również uniwersytety w innych krajach. Dla przykładu, turystyka jako przedmiot długoterminowego kursu specjalistycznego znajdowała się w programach 24 uniwersytetów ludowych w Szwecji, w roku szkolnym 1999/2000 (Maliszewski, 2003).

Literatura

1. Ank, I. (2017), Grundtvig i idea uniwersytetu ludowego. W: I. Błaszczak i in. (red.), Uniwersytety ludowe XXI wieku, Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne „Ziarno", Grzybów, s. 19 i 21.
2. Błaszczak, I. (2017), Tradycje polskich uniwersytetów ludowych. W: I. Błaszczak i in. (red.), Uniwersytety ludowe XXI wieku, Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne „Ziarno", Grzybów, s. 46 i 57.
3. Carlsen, J., Borga, O. (2017), Od Grundtviga do Folkehajskole. Wokół tradycji duńskich uniwersytetów ludowych. W: I. Błaszczak i in. (red.), Uniwersytety ludowe XXI wieku, Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne „Ziarno", Grzybów, s. 30-31.
4. Guzik, H., Ostrowska, B. (2013), Ekonomiczne aspekty gospodarowania przestrzenią turystyczną, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Zeszyty Naukowe UEK, N. 913, s. 57-76.
5. Juros, A. (2016), Założenia do Narodowego Programu Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych, Lublin, Maszynopis, s. 25-27.
6. Kosmaczewska, J. (2009), Ginące zawody jako atrakcja turystyczna i pozarolnicze źródło zarobkowania mieszkańców obszarów wiejskich, W: A. Stasiak (red.), Kultura i turystyka. Wspólnie zyskać, Wydawnictwo WSTH Łódź, s. 61-72.
7. Kowalczyk, A. (2011), Geograficzne aspekty przestrzeni turystycznej (nowe spojrzenia na koncepcję przestrzeni turystycznej) W: M. Durydiwka, K. Duda-Gromada (red.), Przestrzeń turystyczna: czynniki, różnorodność, zmiany, Warszawa, s. 29-38.
8. Liszewski, S. (1995), Przestrzeń turystyczna, „Turyzm", 5(2), s. 87-103.

9. Liszewski, S., Baczwarow, M. (1998), Istota i właściwości przestrzeni rekreacyjno-turystycznej, Turyzm, 8(1), s. 39-45.
10. Lövgren, J., Nordvall, H. (2017), A short introduction to research on the Nordic folk high schools, Nordic Studies in Education, 37(2), s. 61-66.
11. Maliszewski, T. (2003), Z dziejów uniwersytetów ludowych na terenie Szwecji. W: M. Byczkowski i in (red.), Uniwersytet ludowy – szkoła dla życia. Kaszubski Uniwersytet Ludowy, Wieżyca.
12. Małek, J. (2003), Turystyka kulturowa jako czynnik rozwoju lokalnego. Prace i Studia Geograficzne, 32, Warszawa, s. 13-34.
13. Oppermann, M. (1993), Tourism space in developing countries, Annals of Tourism Research, 20(3), s. 535-556.
14. Pierścieniak, K. (2012), Model uczenia się w Uniwersytecie Ludowym. Od historii do współczesności. Edukacja Dorosłych, 2, s. 59-91.
15. Półturzycki, J. (1991), Dydaktyka dorosłych. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
16. Wasilewska, A., Maliszewski, T. (2022), Cele działalności polskich uniwersytetów ludowych W: T. Maliszewski (red.), Uniwersytet ludowy XXI wieku. Przewodnik metodyczny. OSUL, s. 86-89.
17. Weiberg, J. (2003), Zmiany strukturalne – potrzeby w zakresie edukacji ustawicznej – uczenie się dorosłych. Innowacyjne impulsy edukacji ustawicznej lat 90. XX wieku w Niemczech. W: M. Byczkowski i in. (red.), Uniwersytet ludowy – szkoła dla życia. Kaszubski Uniwersytet Ludowy. Wieżyca, s. 274.
18. Włodarczyk, B. (2007), Przestrzeń turystyczna – pojęcie, wymiary, cechy. Turyzm, 17/1-2, s. 145-158.
19. Wyleżałek, J. (2012), Edukacja Regionalna a turystyka kulturowa. Turystyka Kulturowa, 6, s. 83-84.